

František Púry – Pavel Šámal

TRESTNÍ ODPOVĚDNOST V SOUVISLOSTI S ROZHODOVÁNÍM KOLEKTIVNÍCH ORGÁNŮ

Abstrakt: *S trestní odpovědností konkrétních osob v souvislosti s rozhodováním kolektivních orgánů složených ze dvou nebo více fyzických osob, které jsou členy takového orgánu a bezprostředně se podílí na přijetí určitého rozhodnutí, se můžeme v poslední době poměrně často setkat i v trestním právu. V článku se po úvodním teoretickém přístupu autoři zabývají zejména s přihlédnutím ke konkrétní judikatuře jednak trestní odpovědností fyzických osob za důsledky rozhodnutí přijatého kolektivním orgánem v souvislosti s rozhodováním kolektivních orgánů obchodních společností a družstev nebo kolektivních orgánů územních samosprávných celků, a to z hlediska objektivní a subjektivní stránky zvažovaného trestného činu, a jednak trestní odpovědností právnických osob jako pachatelů trestného činu za jednání fyzických osob, které jim lze přičítat podle zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Přitom zdůrazňují, že ani po zavedení trestní odpovědnosti právnických osob nezná trestní právo tzv. kolektivní odpovědnost více fyzických osob za trestný čin v tom smyslu, že by bez dalšího byly jeho pachatelem všechny tyto fyzické osoby působící v rámci právnické osoby nebo jejich určitý okruh, aniž by se zkoumalo, zda každá z takových fyzických osob individuálně naplnila všechny znaky konkrétního trestného činu a zda tak učinila zaviněně. Právnická osoba totiž nese trestní odpovědnost jako samostatný subjekt práva, nikoli jako souhrn všech nebo některých fyzických osob v ní působících. Trestní odpovědnost právnické osoby pak neznamená ani rezignaci na trestní odpovědnost těch fyzických osob, které přivodily trestní odpovědnost právnické osoby nebo samy spáchaly trestný čin v rámci činnosti právnické osoby, anebo dokonce jej spáchaly jako její spolupachatelé či účastníci.*

Klíčová slova: *trestní odpovědnost fyzických osob, trestní odpovědnost právnických osob, kolektivní orgán, jednání fyzických osob, přičitatelnost jednání fyzických osob právnické osobě, subsidiarita trestní represe*

ÚVODEM

Ve svém příspěvku se tentokrát budeme věnovat možné trestní odpovědnosti v těch případech, když určité rozhodnutí, které může mít důsledky významné i pro trestní právo, činí *kolektivní orgán složený ze dvou nebo více fyzických osob*, které jsou členy takového orgánu a bezprostředně se podílejí na přijetí daného rozhodnutí. S rozhodováním kolektivních „těles“ se můžeme setkat v mnoha oblastech společenského života, počínaje třeba Parlamentem České republiky složeným z Poslanecké sněmovny a Senátu, přes vládu České republiky, Ústavní soud i obecné soudy České republiky (vyjma rozhodování samosoudců), orgány územní samosprávy, orgány profesní i zájmové samosprávy, až po kolektivní orgány obchodních společností, družstev a jiných právnických osob soukromého i veřejného práva.

V dalších částech se však soustředíme jen na ty případy, kde v praxi nejčastěji přichází v úvahu trestní odpovědnost za důsledky rozhodnutí přijatého kolektivním orgánem, resp. kde již došlo k odsouzení a jsou k dispozici i některá judikatorní rozhodnutí, popřípadě kde lze očekávat nové zkušenosti s uplatňováním trestní represe. Jde tedy jednak o spáchání trestné činnosti v souvislosti s rozhodováním *kolektivních orgánů obchodních společností a družstev* nebo *kolektivních orgánů územních samosprávných celků* a jednak o *právnické osoby* jako pachatele trestného činu.

Zároveň bychom rádi hned úvodem zdůraznili, že ani po zavedení trestní odpovědnosti právnických osob zákonem č. 418/2011 Sb. s účinností od 1. 1. 2012 *nezná trestní právo tzv. kolektivní odpovědnost* více fyzických osob za trestný čin v tom smyslu, že by bez dalšího byly jeho pachatelem všechny tyto fyzické osoby působící v rámci právnické osoby nebo jejich určitý okruh, aniž by se zkoumalo, zda každá z takových fyzických osob naplnila všechny znaky konkrétního trestného činu a zda tak učinila zaviněně. Právnická osoba totiž nese trestní odpovědnost jako samostatný subjekt práva, nikoli jako souhrn všech nebo některých fyzických osob v ní působících. Trestní odpovědnost právnické osoby pak *neznamená ani rezignaci na trestní odpovědnost těch fyzických osob*, které přivodily trestní odpovědnost právnické osoby nebo samy spáchaly trestný čin v rámci činnosti právnické osoby, anebo dokonce jako její spolupachatelé či účastníci (v podrobnostech viz níže pod bodem 4.).

V dalším textu vycházíme převážně již z nové trestněprávní úpravy podle zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, ve znění pozdějších předpisů (dále ve zkratce „TrZ“), ale částečně ještě i v návaznosti na původní zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů (dále ve zkratce „tr. zák.“). Z hlediska mimotrestní právní úpravy respektujeme dosavadní platnou úpravu zejména podle zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů (dále ve zkratce „ObčZ“), a zákona č. 513/1991 Sb., obchodního zákoníku, ve znění pozdějších předpisů (dále ve zkratce „ObchZ“), ale pokusili jsme se už upozornit i na souvislosti s novým zákonem č. 89/2012 Sb., občanským zákoníkem (dále ve zkratce „NOBČZ“), a zákonem č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích (dále ve zkratce „ZOK“).

1. TRESTNÍ ODPOVĚDNOST V PŘÍPADĚ ROZHODNUTÍ KOLEKTIVNÍCH ORGÁNŮ OBCHODNÍCH SPOLEČNOSTÍ A DRUŽSTEV

Obecné problematice trestní odpovědnosti určitých fyzických osob za důsledky rozhodnutí učiněných osobami jednajícími jménem nebo v zastoupení obchodních společností a družstev jsme se věnovali už v minulosti,¹ a to i v reakci na tehdejší polemiku o tom, zda, proč a v jakých případech mohou spáchat takové fyzické osoby trestný čin v souvislosti s působením právnických osob, zejména jako podnikatelů.² Proto v podrobnostech můžeme odkázat na citovanou nebo i na další aktuální odbornou literaturu.³

¹ Viz např. PŮRY, F. – ŠÁMAL, P. Ještě k trestní odpovědnosti osob jednajících za právnické osoby. *Trestní právo*. 1996, č. 9, s. 12; PŮRY, F. – ŠÁMAL, P. K diskusi o trestní odpovědnosti fyzických osob jednajících za právnické osoby. *Trestní právo*. 1997, č. 5, s. 9; ŠÁMAL, P. K trestní odpovědnosti osob oprávněných jednat za právnickou osobu. In: *Sborník VI. Karlovarské právníké dny*. Praha: Linde Praha 1996, s. 109; ŠÁMAL, P. Ještě k trestní odpovědnosti osob působících v právnických osobách (obchodních společnostech a družstvech). In: *Sborník XIV. Karlovarské právníké dny*. Praha: Linde Praha 2004, s. 165.

² K těmto polemickým názorům viz např. TERYNGEL, J. K trestní odpovědnosti právnických osob a osob za ně jednajících. *Trestní právo*. 1996, č. 1, s. 15; TERYNGEL, J. Ještě k rozlišení odpovědnosti právnických a fyzických osob. *Trestní právo*. 1996, č. 12, s. 9.

³ Z dalších publikací viz např. ŠÁMAL, P. – PŮRY, F. – SOTOLÁŘ, A. – ŠTENGOVÁ, I. *Podnikání a ekonomická kriminalita v České republice*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 263; NOVOTNÝ, O. – VANDUCHOVÁ, M. – ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. Obecná část. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, s. 182; ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1275; z mimotrestních např. VÍTEK, J. *Odpovědnost statutárních orgánů obchodních společností*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012.

Zde byl zaujat a je akceptován názor, že stávající trestní i mimotrestní právní úprava umožňuje za použití obvyklých metod výkladu *dovodit trestní odpovědnost konkrétní fyzické osoby, která spáchala trestný čin jednáním učiněným jménem právnické osoby, v jejím zastoupení nebo v rámci činnosti právnické osoby*. Platí to nejen ohledně těch trestných činů, kde se vyžaduje tzv. konkrétní či speciální subjekt (viz § 114 odst. 1, 2 TrZ), ale též v případě jiných trestných činů, které spočívají v neplnění povinností uložených právnickým osobám nebo k jejichž spáchání dojde fyzickými osobami v souvislosti s činností právnických osob. Trestně odpovědnou fyzickou osobou pak nemusí být vždy jen statutární orgán, resp. člen kolektivního statutárního orgánu právnické osoby (§ 13 odst. 1, 2 ObchZ, § 20 odst. 1 ObčZ, § 163, 164 NOBčZ), ale kromě něj nebo místo něj i jiný člen, pracovník nebo zástupce právnické osoby (§ 13 odst. 3, § 14 až 16 ObchZ, § 20 odst. 2, § 22 a násl. ObčZ, § 166, 430, § 436 a násl. NOBčZ). Není ovšem vyloučeno, aby *iniciátorem* určitého rozhodnutí, jehož uskutečnění (vykonání) znamená spáchání trestného činu, byla fyzická osoba, která je členem jiného kolektivního orgánu právnické osoby, např. valné hromady akciové společnosti (§ 184 a násl. ObchZ), valné hromady společnosti s ručením omezeným (§ 125 a násl. ObchZ), členské schůze družstva (§ 239 a násl. ObchZ), dozorčí rady akciové společnosti (§ 197 a násl. ObchZ), dozorčí rady společnosti s ručením omezeným (§ 137 a násl. ObchZ), kontrolní komise družstva (§ 244 ObchZ) apod., byť taková osoba nemá výkonnou pravomoc k realizaci určitého rozhodnutí.

Proto trestní odpovědnost spojená s provedením (realizací) rozhodnutí přijatého v rámci obchodní společnosti nebo družstva přichází v úvahu zpravidla u fyzické osoby, jejímž prostřednictvím se uvedená právnická osoba projevuje navenek a činí právní úkony ve vztahu k jiným právnickým nebo fyzickým osobám. Takovou fyzickou osobu jednající jménem právnické osoby nebo v jejím zastoupení nelze činit trestně odpovědnou za jakékoli jednání přičitatelné právnické osobě, ale jen za naplnění všech znaků příslušné skutkové podstaty. Zde bude nutno zkoumat zejména podíl jednání odpovědné fyzické osoby na vzniku následku a její zavinění. Podle toho může být uvedená fyzická osoba trestně odpovědná jako přímý nebo nepřímý pachatel trestného činu (§ 22 TrZ), spolupachatel (§ 23 TrZ) nebo účastník na trestném činu jiného (§ 24 TrZ). Spočívá-li trestná činnost v realizaci rozhodnutí *kolektivního orgánu* právnické osoby, podle konkrétních okolností může být trestně odpovědná fyzická osoba, která byla iniciátorem takového rozhodnutí, nebo osoba, která ho schválila, anebo konečně i osoba, která se podílela na realizaci tohoto rozhodnutí.

V praxi pak činí řadu rozhodnutí dovnitř nebo navenek určité obchodní korporace zejména *kolektivní statutární orgán* obchodní společnosti nebo družstva, jímž je typicky představenstvo akciové společnosti (§ 191 a násl. ObchZ), více jednatelů společnosti s ručením omezeným (§ 133 a násl. ObchZ) nebo představenstvo družstva (§ 243 ObchZ). V souvislosti s tím byl v praxi zaujat právní názor, podle něhož platí, že pokud rozhodlo např. představenstvo akciové společnosti jako kolektivní statutární orgán, nevylučuje to obecně *individuální trestní odpovědnost jednotlivých členů takového kolektivního orgánu*, kteří se podíleli na zmíněném rozhodnutí, tj. na jeho přijetí (schválení). To vyplývá z konstrukce trestní odpovědnosti, jež je založena – ponecháme-li zatím stranou trestní odpovědnost právnických osob – na individuální trestní odpovědnosti fyzických osob, která vzniká naplněním znaků konkrétního trestného činu, bez ohledu na to, zda k němu popřípadě došlo v rámci právnické osoby. V praktickém životě bude přicházet v úvahu

především trestní odpovědnost s přihlédnutím k povaze a závažnosti případu zejména u iniciátorů takového kolektivního rozhodnutí, u členů kolektivního orgánu, kteří se prokazatelně podíleli na vydání tohoto rozhodnutí (hlasovali pro jeho přijetí), a poté i u realizátorů kolektivního rozhodnutí, jimiž jsou zpravidla členové statutárního orgánu nebo další osoby činné u příslušné akciové společnosti. To se týká zejména tzv. vrcholových manažerů, které nemůže zavazovat nezákonné, resp. protiprávní rozhodnutí kolektivního orgánu obchodní společnosti, jímž jsou dokonce naplněny znaky trestného činu. Naproti tomu trestní odpovědnost zpravidla nebude dána u tzv. pomocných realizátorů, např. u podřízených zaměstnanců, kteří provádějí jen dílčí úkoly při zajišťování provedení takového rozhodnutí porušujícího pravidla podnikání či jiné právní normy.⁴

Podobně bylo judikováno, že pachatelem trestného činu zvýhodňování věřitele podle § 256a tr. zák., resp. nyní zvýhodnění věřitele podle § 223 TrZ, může být jen dlužník. Je-li dlužníkem osoba právnická, může být pachatelem i její statutární orgán (např. jednatel společnosti s ručením omezeným) nebo osoba pověřená zastupovat právnickou osobu navenek. Je-li statutární orgán kolektivní, mohou být pachateli *všichni členové tohoto orgánu*.⁵

Jde-li o kolektivní statutární orgán nebo o jiný kolektivní orgán obchodní společnosti nebo družstva, trestní odpovědnost tedy nemohou nést paušálně všichni jeho členové jako fyzické osoby, ale vždy musí být *zjištěno a konkretizováno*, které fyzické osoby se podílely na iniciování, přijetí (schválení) a realizaci určitého rozhodnutí, jehož důsledkem je spáchání trestného činu. K tomu by měl posloužit především *zápis ze zasedání či jednání takového kolektivního orgánu*, v němž by měly být obsaženy i výsledky jeho hlasování, ovšem obchodní zákoník to výslovně stanoví jen ohledně představenstva akciové společnosti: V zápisu z jednání představenstva musí být jmenovitě uvedeni členové představenstva, kteří hlasovali proti jednotlivým usnesením představenstva nebo se zdrželi hlasování. Pokud není prokázáno něco jiného, platí, že neuvedení členové hlasovali pro přijetí usnesení (§ 195 odst. 2 ObchZ). Totéž bude platit od 1. 1. 2014 podle zákona o obchodních korporacích (§ 440 odst. 3 ZOK) a zčásti i podle nového občanského zákoníku (§ 157 odst. odst. 1 NObčZ). V ostatních případech je proto třeba opatřit i *další podklady*, které umožní specifikovat, kdo z kolektivního orgánu navrhl či prosadil určité rozhodnutí a podílel se na jeho přijetí (schválení) či realizaci. Takovými podklady by mohly být svědecké výpovědi členů kolektivního orgánu nebo i jiných osob, různé písemnosti a záznamy související s jednáním kolektivního orgánu, podání učiněná vůči státním a jiným orgánům, záznamy o komunikaci s jinými fyzickými a právnickými osobami apod.

Jestliže trestný čin spáchali všichni členové kolektivního orgánu nebo více z nich a jde-li o *úmyslný trestný čin*, lze u nich uvažovat o *spolupachatelství* ve smyslu § 23 TrZ, takže každý člen odpovídá, jako by spáchal trestný čin sám. Pak se zde uplatní i obecné závěry vyplývající z dosavadní judikatury ke spolupachatelství, které vyžaduje jednak společné jednání více pachatelů a jednak jejich shodný úmysl směřující ke spáchání

⁴ Jde o rozhodnutí publikované pod č. 23/1999-II. Sb. rozh. tr., které pochopitelně sice vychází ještě z právního stavu platného před zavedením trestní odpovědnosti právnických osob, ale je nadále aktuální, protože ani případný trestní postih právnické osoby nemá vliv na trestní odpovědnost fyzické osoby jednající jako člen kolektivního orgánu v rámci činnosti právnické osoby (viz níže výklad pod bodem 4.).

⁵ Jedná se o rozhodnutí publikované pod č. 47/2001 Sb. rozh. tr.

trestného činu společným jednáním (tzv. společný úmysl). O spáchání trestného činu *společným jednáním* (tj. o společné naplnění znaků příslušného ustanovení zvláštní části trestního zákoníku) jde tehdy, jestliže každý ze spolupachatelů svým jednáním naplnil všechny znaky jednání uvedeného ve zvláštní části trestního zákoníku, nebo též v případě, když každý ze spolupachatelů naplnil jen některý ze znaků jednání uvedeného v příslušném ustanovení zvláštní části trestního zákoníku, avšak souhrn jednání spolupachatelů naplňuje souhrn znaků jednání uvedeného v příslušném ustanovení zvláštní části trestního zákoníku, anebo konečně i za situace, pokud jednotlivé složky společné trestné činnosti sice samy o sobě nenaplnují znaky jednání uvedeného v příslušném ustanovení zvláštní části trestního zákoníku, ale ve svém souhrnu představují takové jednání popsané v určitém ustanovení zvláštní části trestního zákoníku.⁶ Ke spolupachatelství ve smyslu § 23 TrZ není třeba, aby se všichni spolupachatelé podíleli na trestné činnosti stejnou měrou. Stačí i částečné přispění, třeba i v podřízené roli, pokud je vedeno stejným úmyslem jako činnost ostatních spolupachatelů a je-li objektivně i subjektivně složkou určitého děje (článkem řetězu) tvořícího ve svém celku trestné jednání.⁷

Společný úmysl spolupachatelů ve shora uvedeném smyslu pak *nelze ztotožňovat s výslovnou dohodou spolupachatelů*, která se zde nevyžaduje, a případně postačí i konkludentní dohoda. Každý spolupachatel si však musí být vědom alespoň možnosti, že jednání jeho i ostatních spolupachatelů směřuje ke spáchání trestného činu společným jednáním, a musí být s tím pro tento případ alespoň srozuměn (§ 15 odst. 1 písm. b), odst. 2 TrZ]. Okolnost, že každý ze spolupachatelů sledoval při společném jednání svůj prospěch, nevylučuje, aby úmysl byl všem společný, zvláště když každý spolupachatel svým přispěním napomáhal činnosti ostatních.

Spolupachatelství je tedy možné, jak vyplývá z výše uvedeného, jen u úmyslného trestného činu, proto u trestného činu *spáchaného z nedbalosti* (např. u trestného činu porušení povinnosti při správě cizího majetku podle § 221 odst. 1 TrZ) se mohou vyskytnout pouze případy podobné spolupachatelství.⁸ Protože v důsledku určitého rozhodnutí kolektivního orgánu lze spáchat i nedbalostní trestný čin, může zde být použitelná judikatura k míře odpovědnosti více pachatelů za následek, který zavinili jen z nedbalosti, třebaže se v ní neřešila trestní odpovědnost kolektivního orgánu. Nejvyšší soud totiž učinil závěr, že byl-li nedbalostní trestný čin spáchán v tzv. *souběžném pachatelství více pachatelů*, lze každému z pachatelů přičítat podle okolností *odpovědnost za celý následek*, jakoby jej způsobil sám, přestože všichni zúčastnění se posuzují jako samostatní pachatelé, nikoli jako spolupachatelé. Není proto vyloučeno, aby každý z více pachatelů např. trestného činu porušení povinnosti při správě cizího majetku z nedbalosti podle § 221 odst. 1 TrZ *odpovídal za celou škodu*, kterou všichni pachatelé způsobili z nedbalosti na cizím majetku, jestliže každý z pachatelů měl povinnost *opatrovat nebo spravovat celý tento majetek* a jejich jednání, jímž na něm vznikla škoda, se navzájem prolínalo, časově i věcně souviselo, takže všichni přispěli ke způsobení celého škodlivého následku.⁹

⁶ Viz přiměřeně rozhodnutí pod č. 36/1973-I. Sb. rozh. tr.

⁷ Viz rozhodnutí pod č. 42/2010-II. Sb. rozh. tr.

⁸ Viz rozhodnutí pod č. 50/1968-I. Sb. rozh. tr.

⁹ Viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 11. 2008, sp. zn. 5 Tdo 1466/2008, publikované pod č. T 1163. v sešitě 53 Souboru trestních rozhodnutí Nejvyššího soudu, který vydávalo Nakladatelství C. H. Beck, Praha, 2009.

2. TREŠTNÍ ODPOVĚDNOST V PŘÍPADĚ ROZHODNUTÍ KOLEKTIVNÍCH ORGÁNŮ ÚZEMNÍ SAMOSPRÁVY

Rozhodování kolektivních orgánů je charakteristické i pro *výkon územní samosprávy*, kde zejména *zastupitelstvu obce* (města) a *radě obce* (města) jsou svěřeny významné pravomoci při správě záležitostí obce [viz zejména ustanovení § 84, 85 a 102 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení)], ve znění pozdějších předpisů, dále jen „zákon o obcích“], které tyto orgány realizují mimo jiné přijímáním rozhodnutí určitou (někdy kvalifikovanou) většinou členů zastupitelstva nebo rady obce (§ 87, § 101 odst. 2 zákona o obcích). Podobně je tomu v případě zastupitelstva kraje a rady kraje [§ 31 a násl., § 57 a násl. zákona č. 129/2000 Sb., o krajích (krajské zřízení)], ve znění pozdějších předpisů]. Obce a kraje ovšem nemají nějaký kolektivní (ani individuální) statutární orgán, jak je tomu v případě obchodních společností a družstev, proto se zde uplatní některé odlišnosti.

Na rozdíl od trestní odpovědnosti fyzických osob, které jednají v rámci činnosti obchodních společností a družstev, se orgány činné v trestním řízení nesetkávají příliš často s případy trestných činů spáchaných určitým rozhodnutím, které přijal (učinil, odhlasoval) kolektivní orgán obce nebo kraje. Jednu z takových výjimečných trestních věcí řešil nedávno v dovolacím řízení i Nejvyšší soud a jeho rozhodnutí¹⁰ využijeme k tomu, abychom upozornili na to, jaké jsou zde možnosti trestní odpovědnosti, zejména pokud jde o *porušení povinnosti opatrovat nebo spravovat majetek obce a o zavinění členů zastupitelstva obce*, kteří rozhodli o schválení prodeje pozemků za cenu, jež byla mnohem nižší, než obvyklá cena, jakou bylo možno dosáhnout v daném místě a čase. Tato trestní věc byla navíc komplikovaná i tím, že trestný čin porušování povinnosti při správě cizího majetku, který shledával státní zástupce ve skutku obviněných, byl spáchán ještě v roce 2007, tj. za účinnosti zákona č. 140/1961 Sb., trestního zákona, ve znění pozdějších předpisů, přičemž soudy prvního a druhého stupně o něm rozhodovaly v roce 2011, tj. již za účinnosti zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, ve znění pozdějších předpisů.

Ve zmíněné trestní věci bylo stíháno a obžalováno celkem 23 *členů zastupitelstva jednoho statutárního města*, kteří – zjednodušeně vyjádřeno – na zasedání zastupitelstva města, jemuž je podle § 85 písm. a) zákona o obcích vyhrazeno rozhodování o převodu nemovitých věcí z majetku obce, v rozporu s ustanovením § 39 odst. 2 zákona o obcích hlasovali pro prodej pozemků v majetku města za kupní cenu ve výši 875,- Kč/m² za jeden pozemek a ve výši 350,- Kč/m² za druhý pozemek, tj. celkem za částku 1 499 575,- Kč, přičemž vědomě zcela pominuli námitky některých členů zastupitelstva vznesené v předchozí diskusi, kteří upozornili na nezdůvodněný rozdíl v cenách obou pozemků a na to, že cena byla konzultována s realitními makléři a podle jejich názoru je příliš nízká, a obvinění se naopak spolehli na zpochybněné podklady vypracované magistrátem města, odborem rozvojových projektů, který běžně podobné převody nepřipravoval, přičemž z těchto podkladů nebylo zřejmé, zda se stanovením ceny v čase a místě obvyklé někdo zabýval; nebylo zde uvedeno vysvětlení zjevného nepoměru mezi cenami obou pozemků, ani to, jaké je jejich přesné určení podle územního plánu, a k ceně zde bylo uvedeno pouze tolik, že byla určena podle interního předpisu města ke stanovení cen pozemků,

¹⁰ Jde o usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 12. 2012, sp. zn. 5 Tdo 827/2012; text je dostupný na www.nsoud.cz. Rozhodnutí bylo publikováno v časopise Trestněprávní revue, 2013, č. 6, s. 147.

který nabyl účinnosti dne 1. 4. 2004 a nikdy nebyl novelizován. Hlasy všech obviněných pak *zastupitelstvo přijalo usnesení, kterým byl prodej pozemků schválen*, a na základě tohoto usnesení byla mezi městem a nabyvateli uzavřena kupní smlouva, kterou byly předmětné pozemky převedeny na nabyvatele za kupní cenu ve výši 1 499 575,- Kč, ačkoli obvyklá cena obou těchto pozemků činila v době převodu minimálně 1500,- Kč/m², celkem tedy 5 016 000,- Kč, a *městu tak převodem pozemků vznikla škoda ve výši nejméně 3 516 425,- Kč*.

Soud prvního stupně podle § 314c odst. 1 písm. b) TrŘ za použití § 188 odst. 1 písm. c) TrŘ¹¹ a z důvodu uvedeného v § 172 odst. 1 písm. b) TrŘ zastavil trestní stíhání všech obviněných členů zastupitelstva, protože podle jeho názoru u obviněných *nelze dovodit hrubou nedbalost* ve smyslu § 16 odst. 2 TrZ, kterou nyní vyžaduje ustanovení § 221 odst. 1 TrZ. Obvinění se totiž nedopouštěli posuzovaného jednání opakovaně a prodej pozemků neschvalovali za situace, kdy by opomíjeli cenově výhodnější návrhy jiných zájemců nebo konkrétní podklady svědčící o odlišné ceně pozemků obvyklé v daném místě a čase, ačkoli by měli poznatky o tom, že se jejich ceny liší od cen uvedených v interním předpise. Podle přesvědčení soudu prvního stupně *zvyšenou opatrnost obviněných nemusela vyvolat* ani skutečnost, že návrh prodeje předmětných pozemků předkládal jiný a věcně nepřislušný odbor magistrátu města. Soud druhého stupně pak zamítl jako nedůvodnou stížnost státního zástupce.

Proti rozhodnutí soudu druhého stupně podal nejvyšší státní zástupce dovolání v neprospěch všech obviněných s poukazem mimo jiné na to, že u *nich lze dovodit hrubou nedbalost*, přičemž soudy nižších stupňů nevěnovaly dostatečnou pozornost otázce přístupu obviněných k požadavku náležité opatrnosti, která má podstatný význam pro posouzení subjektivní stránky trestného činu, jehož spáchání bylo obviněným kladeno za vinu.

Nejvyšší soud zde dospěl mimo jiné k následujícím závěrům. Pokud jde o argumentaci soudu prvního stupně, jeho zmíněné požadavky na zavinění obviněných z vědomé (resp. i hrubé) nedbalosti odpovídají spíše tomu, *co je nezbytné k zavinění ve formě nepřímého úmyslu* (§ 4 písm. b) tr. zák., § 15 odst. 1 písm. b) TrZ], pokud zde soud prvního stupně dovozuje nutnost opakovaného jednání obviněných, jejich konfrontování s konkrétními podklady o možné odlišné ceně pozemků od ceny obvyklé, ignorování návrhů na odkoupení pozemků za vyšší cenu, opakované odmítnutí odložení rozhodnutí do doby doplnění podkladů, vědomost obviněných o odlišnosti obvyklých cen od navrhovaných cen a schválení nekompletně zpracovaných návrhů na prodej nemovitostí atd. Kdyby totiž obvinění jednali za těchto okolností, podle názoru Nejvyššího soudu by už bylo možné uvažovat o jejich *srozumění s následkem významným pro trestní odpovědnost* v podobě škody na cizím spravovaném nebo opatrovaném majetku, a tedy o úmyslném zavinění. Obviněným však bylo kladeno za vinu spáchání trestného činu porušování povinnosti při správě cizího majetku podle § 255a odst. 1 tr. zák., k němuž postačovala (v době činu) *vědomá nedbalost* ve smyslu § 5 písm. a) tr. zák., tj. vyžadovalo se, aby pachatel věděl, že může způsobem uvedeným v trestním zákoně porušit nebo ohrozit zájem chráněný tímto zákonem, ale bez přiměřených důvodů spoléhal, že takové

¹¹ Zkratku „TrŘ“ používáme pro označení zákona č. 141/1961 Sb., trestního řádu, ve znění pozdějších předpisů.

porušení nebo ohrožení nezpůsobí. Prakticky stejné vymezení vědomé nedbalosti obsahuje nyní i ustanovení § 16 odst. 1 písm. a) TrZ. Na rozdíl od nepřímého úmyslu, u něhož je nezbytný kladný vztah pachatele k poruchovému nebo ohrožovacímu následku alespoň v podobě srozumění (nyní včetně smíření s ním ve smyslu § 15 odst. 2 TrZ), v případě vědomé nedbalosti se ovšem předpokládá *negativní vztah pachatele k takovému následku*, protože si ho pachatel sice nepřeje, ale jeho spoléhání na to, že relevantní následek nenastane, je nepřiměřené s ohledem na charakter jednání pachatele, jeho postavení a na další okolnosti činu.

Jak přitom vyplývá v posuzované věci ze skutkových zjištění obsažených v podané obžalobě, která převzal i soud prvního stupně do popisu skutku ve svém usnesení, byly zde vyjádřeny okolnosti, jež mohou odůvodnit závěr o tom, že *obvinění věděli o možnosti prodeje předmětných pozemků za ceny nikoli obvyklé* v rozhodné době a na daném místě, tedy se způsobením škody na majetku města, a že *bez přiměřených důvodů spoléhali na to, že takový následek nezpůsobí*. Podle popisu skutku totiž všichni obvinění mimo jiné „...vědomě zcela pominuli námitky některých členů zastupitelstva vznesené v předchozí diskusi, kteří upozornili na nezdůvodněný rozdíl v cenách obou pozemků a na to, že cena byla konzultována s realitními makléři a podle jejich názoru je příliš nízká, a naopak spolehli se na zpochybněné podklady vypracované magistrátem města, odborem rozvojových projektů, který běžně podobné převody nepřipravoval, přičemž z těchto podkladů nebylo zřejmé, zda se stanovením ceny v čase a místě obvyklé někdo zabýval ...“. Soud prvního stupně dokonce ponechal v tomto popisu i konstatování, podle něhož si obvinění takto počínali jako členové zastupitelstva města „... v rozporu s § 39 odst. 2 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích ...“. Přitom soudy nižších stupňů nezpochybnilly spáchání žalovaného skutku včetně výše citovaných okolností – ostatně bez provedení důkazů v hlavním líčení se od nich ani nemohly odchýlit – a dospěly k odlišnému závěru jen ohledně právního posouzení skutku, který na rozdíl od obžaloby nepovažovaly za trestný čin. Aniž by tedy Nejvyšší soud předjímal rozhodnutí o vině všech obviněných, nemohl se ztotožnit se závěry soudů nižších stupňů, pokud za uvedeného stavu vyloučily možnost zavinění obviněných z vědomé nedbalosti.

Úvahy o této formě zavinění pak bylo nutné učinit i v kontextu s tím, o čem obvinění rozhodovali a jaké postavení při tom zastávali. V daném případě totiž obvinění svým hlasováním *přímo rozhodovali o schválení prodeje nemovitého majetku města* v podobě dvou pozemků. Přitom podle § 38 odst. 1 zákona o obcích, majetek obce musí být využíván účelně a hospodárně v souladu s jejími zájmy a úkoly vyplývajícími ze zákonem vymezené působnosti. Obec je povinna pečovat o zachování a rozvoj svého majetku. Podle § 38 odst. 2 zákona o obcích musí být majetek obce chráněn před zničením, poškozením, odcizením nebo zneužitím. Podle § 38 odst. 6 zákona o obcích je obec povinna chránit svůj majetek před neoprávněnými zásahy a včas uplatňovat právo na náhradu škody a právo na vydání bezdůvodného obohacení. Podle § 39 odst. 2 zákona o obcích se při úplatném převodu majetku obce cena sjednává zpravidla ve výši, která je v daném místě a čase obvyklá, nejde-li o cenu regulovanou státem. Odchylka od ceny obvyklé musí být zdůvodněna. Význam citovaných ustanovení určených k ochraně majetku obce, která byli povinni respektovat i všichni obvinění, je pak zdůrazněn zejména dvěma skutečnostmi. Jednak záměr obce prodat, směnit nebo darovat nemovitý majetek obce, pronajmout jej nebo poskytnout jako výpůjčku musí obec zveřejnit způsobem uvedeným

v § 39 odst. 1 zákona o obcích; pokud obec takto nezveřejní svůj záměr, je právní úkon od počátku neplatný. Dále je zde podstatné, že smlouva o úplatném převodu obecního majetku za cenu podstatně nižší, než je cena v místě a čase obvyklá, je bez náležitých důvodů pro tuto odchylku neplatná podle § 39 ObčZ, neboť svým obsahem odporuje zákonu (§ 39 odst. 2 zákona o obcích).¹²

Z hlediska postavení obviněných je v souvislosti s jejich zaviněním významné, že při posuzování schvalování prodeje pozemků byli všichni členy zastupitelstva města, což je nejvyšší orgán obce, který ztělesňuje podstatu obecní samosprávy a jemuž je svěřeno *rozhodování o nejdůležitějších otázkách týkajících se obce* (§ 84 a násl. zákona o obcích). Proto je také zastupitelstvu obce vyhrazeno i *rozhodování o určitých majetkoprávních úkonech*, které jsou výsostnou záležitostí zastupitelstva, a to mimo jiné o nabytí a převodu nemovitých věcí podle § 85 písm. a) zákona o obcích. Žádný jiný orgán obce tedy nemůže rozhodovat o prodeji nemovitého majetku obce, takže hlasování všech obviněných jako členů zastupitelstva obce nebylo jen nějakým formálním schvalujícím aktem rutinní povahy, ale mělo zásadní právní význam a důsledky. Bez rozhodnutí zastupitelstva obce o schválení prodeje pozemků nebylo možno uzavřít kupní smlouvu, resp. i kdyby snad došlo k jejímu uzavření, byla by neplatná.

Případné trestní odpovědnosti každého z obviněných pak nebrání ani skutečnost, jestliže v dané věci *rozhodovali jako členové kolektivního orgánu obce*, tj. zastupitelstva města. Ke schválení prodeje předmětných pozemků se totiž vyžadoval souhlas nadpoloviční většiny všech členů zastupitelstva města (§ 87 zákona o obcích), takže všichni členové zastupitelstva představující tuto většinu, bylo-li jí dosaženo, se *bezprostředně podíleli na přijetí takového rozhodnutí* zastupitelstva města, přičemž každý z nich měl stejný hlas. Proto i trestní odpovědnost za schválení a důsledky rozhodnutí přijatého zmíněnou většinou, pokud bylo učiněno v rozporu s povinností členů zastupitelstva města řádně spravovat majetek města (§ 38 a násl. zákona o obcích), mohou nést všichni obvinění, kteří hlasovali pro schválení určitého rozhodnutí, jímž byla způsobena škoda na majetku města. V žádném případě zde nejde o nějakou kolektivní odpovědnost, protože *je zřejmé, jak každý z obviněných hlasoval*, přičemž bez souhlasného vyjádření všech obviněných by nemohlo být dosaženo potřebné většiny pro přijetí schváleného rozhodnutí.

Shora zdůrazněný význam rozhodování obviněných o prodeji nemovitého majetku města a jejich postavení jako členů zastupitelstva města pak odůvodňují i úvahu o tom, že pokud porušili povinnost řádně opatrovat nebo spravovat majetek města (§ 85 zákona o obcích), jde o *důležitou povinnost* ve smyslu § 255a odst. 1 tr. zák., resp. nyní § 221 odst. 1 TrZ. Důležitou povinností při opatrování nebo správě cizího majetku je totiž taková podle zákona uložená nebo smluvně převzatá povinnost, jejíž porušení je s ohledem na její charakter a význam zpravidla spojeno s nebezpečím vzniku značné škody na cizím opatrovaném nebo spravovaném majetku, pokud tedy jejím porušením může snadno dojít k takovému škodlivému následku, resp. účinku.¹³ Je nepochybné, že schválením prodeje pozemků města za cenu, která byla o několik milionů korun nižší než obvyklá a dosažitelná cena v daném čase a místě, mohlo velmi snadno dojít ke značné škodě na majetku města, když žádný jiný orgán města už tomu nemohl zabránit.

¹² Viz rozhodnutí pod č. 86/2011 Sb. rozh. obč.

¹³ Viz rozhodnutí pod č. 14/2009-I. Sb. rozh. tr.

V další části odůvodnění citovaného rozhodnutí se pak Nejvyšší soud zabýval vztahem dřívější (§ 255a odst. 1 tr. zák.) a nyní platné úpravy (§ 221 odst. 1 TrZ) trestní odpovědnosti za trestný čin porušování, resp. porušení povinnosti při správě cizího majetku z hlediska požadavku na zavinění pachatele, kde se dříve vyžadovala vědomá nedbalost [§ 5 písm. a) tr. zák.] a nyní je třeba hrubá nedbalost (§ 16 odst. 2 TrZ), která může být vědomá i nevědomá (§ 16 odst. 1 TrZ).¹⁴

Tolik tedy z obsahu konkrétního rozhodnutí Nejvyššího soudu. Obdobně by bylo třeba podle našeho názoru přistupovat k rozhodování i *jiných kolektivních orgánů* územní, profesní či zájmové samosprávy, a to i *ohledně jiných záležitostí*, než je nakládání s majetkem, pokud by přijaté rozhodnutí takového kolektivního orgánu mohlo mít následky významné z hlediska trestní odpovědnosti.

3. POVAHA TRESTNÍ ODPOVĚDNOSTI PRÁVNICKÝCH OSOB A ROZHODNUTÍ KOLEKTIVNÍCH ORGÁNŮ, JIMIŽ MŮŽE BÝT ZALOŽENA

Po poměrně bouřlivých diskusích byl přijat zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim (dále ve zkratce „TOPO“), který nabyl účinnosti dne 1. 1. 2012. K tomuto zákonu sice mohou být a také jsou určité výhrady týkající se zejména skutečnosti, že právnické osoby jsou jen fikcí, nejsou způsobilé jednat v trestněprávním smyslu zejména proto, že nemají vlastní vůli, dále že trestní systém je zcela zaměřen na fyzické osoby a trestání právnických osob je v rozporu se zásadou personalit trestů apod.¹⁵ Přesto je třeba zdůraznit, že citovaný zákon *nezavedl kolektivní odpovědnost* více fyzických osob za trestný čin v tom smyslu, že by bez dalšího byly jeho pachatelem všechny tyto fyzické osoby působící v rámci právnické osoby nebo jejich určitý okruh, aniž by se zkoumalo, zda každá z takových fyzických osob naplnila všechny znaky určitého trestného činu, a to včetně subjektivní stránky. Tento závěr vyplývá zejména z ustanovení § 9 odst. 1 TOPO, podle něhož pachatelem trestného činu je právnická osoba, které lze přičítat porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem způsobem uvedeným v zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Pokud je tedy na základě ustanovení § 8 odst. 1, 2 TOPO přičtena právnické osobě trestní odpovědnost za některý z trestných činů vypočtených v § 7 TOPO, *odpovídá tato právnická osoba jako samostatný subjekt práva, nikoli jako souhrn některých fyzických osob v ní působících*, a to dokonce ani fyzických osob, jejichž protiprávní čin se přičítá takové trestně odpovědné právnické osobě. Na tom nic nemění ani skutečnost, že se může konkrétní trest uložený právnické osobě (např. zrušení právnické osoby nebo propadnutí jejího majetku) dotknout v podstatě všech fyzických osob tvořících personální substrát takové právnické osoby, a to včetně jejich zaměstnanců.

Protože s praktickým uplatněním zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim zatím s ohledem na dobu jeho účinnosti *nejsou ještě v České republice praktické zkušenosti* a pochopitelně neexistuje ani aktuální judikatura, pokusíme se zatím podat výklad alespoň některých složitějších otázek, které se zde vyskytují, a to zejména

¹⁴ K tomu viz rozhodnutí publikované pod č. 54/2012 Sb. rozh. tr.

¹⁵ K tomu viz NOVOTNÝ, O. – VANDUCHOVÁ, M. – ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. Obecná část. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, s. 209.

případů, kdy je *trestní odpovědnost právnické osoby založena jednáním některé fyzické osoby* a za jakých okolností se *trestný čin přičítá právnické osobě*.

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim vychází jednoznačně z názoru, že *právnické osoby* jsou subjekty práva *odlišné od fyzických osob*, jsou právem uměle vytvořeny a nadány způsobilostí k právům a povinnostem (tedy v terminologii nového občanského zákoníku mají „právní osobnost“), přičemž disponují způsobilostí k právním úkonům (svéprávností) a také deliktní způsobilostí, na niž je právě navázána odpovědnost v právních vztazích, včetně trestní odpovědnosti.

Pokud jde o trestní odpovědnost právnické osoby, v § 8 odst. 1 TOPO se stanoví, že *trestným činem právnické osoby* je protiprávní čin spáchaný *jejím jménem* nebo *v jejím zájmu* nebo *v rámci její činnosti*, jednal-li tak

- a) statutární orgán nebo člen statutárního orgánu, anebo jiná osoba, která je oprávněna jednat jménem nebo za právnickou osobu,
- b) ten, kdo u této právnické osoby vykonává řídicí nebo kontrolní činnost, i když není osobou uvedenou v písmenu a),
- c) ten, kdo vykonává rozhodující vliv na řízení této právnické osoby, jestliže jeho jednání bylo alespoň jednou z podmínek vzniku následku zakládajícího trestní odpovědnost právnické osoby, nebo
- d) zaměstnanec nebo osoba v obdobném postavení (dále jen „zaměstnanec“) při plnění pracovních úkolů, i když není osobou uvedenou v písmenech a) až c), jestliže *jí ho lze přičítat*.

Podle § 8 odst. 2 TOPO lze přičítat právnické osobě trestný čin uvedený v § 7 TOPO, pokud byl spáchan *jednáním orgánů právnické osoby nebo osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) až c) TOPO*, a to ve všech případech jejich jednání podle § 8 odst. 1 TOPO (ovšem včetně návětí citovaného odstavce, tedy za podmínky, že toto jednání bylo provedeno jménem právnické osoby nebo v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti), nebo *jednáním zaměstnance* uvedeného v § 8 odst. 1 písm. d) TOPO, které je však navíc omezeno tím, že k němu došlo na podkladě rozhodnutí, schválení nebo pokynu orgánů právnické osoby nebo osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) až c) TOPO, anebo proto, že orgány právnické osoby nebo osoby uvedené v § 8 odst. 1 písm. a) až c) TOPO neprovedly taková opatření, která měly provést podle jiného právního předpisu nebo která po nich lze spravedlivě požadovat, zejména neprovedly povinnou nebo potřebnou kontrolu nad činností zaměstnanců nebo jiných osob, jimž jsou nadřízeny, anebo neučinily nezbytná opatření k zamezení nebo odvrácení následků spáchaného trestného činu.

Osobami uvedenými v § 8 odst. 1 písm. a) až c) TOPO mohou být i *kolektivní orgány* nebo jiné kolektivní subjekty. Takovými orgány jsou zejména *statutární orgány* právnické osoby. Ve smyslu § 20 odst. 1 ObčZ, jsou jimi ti, kteří činí právní úkony ve všech věcech, přičemž k tomu jsou oprávněni smlouvou o zřízení právnické osoby, zakládací listinou nebo zákonem. Dále lze vycházet i z ustanovení § 13 odst. 1 ObchZ, v němž se především uvádí, že právnická osoba jedná statutárním orgánem (nebo za ni jedná zástupce). *Statutním orgánem právnické osoby* může být někdy i *osoba právnická* (u osobních společností), za kterou ovšem musí opět jednat osoba fyzická nebo fyzické osoby ve smyslu § 8 odst. 1 písm. a), b), c) nebo d) TOPO. Nový občanský zákoník (zákon č. 89/2012 Sb.) bude obecně připouštět účast právnických osob jako statutárních orgánů. V § 154 NObčZ

se obecně stanoví, že je-li členem voleného orgánu právnické osoby jiná právnická osoba, zmocní fyzickou osobu, aby ji v orgánu zastupovala, jinak právnickou osobu zastupuje člen jejího statutárního orgánu. Právnickou osobu jako člena statutárního orgánu by musel z možnosti vykonávat funkci vyloučit zákon, jak to činí např. ustanovení § 463 odst. 2 ZOK. Vždy však bude třeba zkoumat, zda daná osoba je skutečně statutárním orgánem. Podle § 194 odst. 7 ObchZ osoba, která nesplňuje podmínky pro výkon funkce nebo na jejíž straně je dána překážka výkonu funkce, se nestane členem představenstva akciové společnosti, i když o tom rozhodl příslušný orgán akciové společnosti, a přestane-li člen představenstva splňovat podmínky stanovené pro výkon této funkce obchodním zákoníkem nebo zvláštním právním předpisem, jeho funkce tím zaniká, nestanoví-li obchodní zákoník jinak. Totéž platí pro jednatele společnosti s ručením omezeným a pro členy představenstva družstva (§ 135 odst. 2, § 243 odst. 8 ObchZ). Obdobné důsledky nezpůsobivosti být členem voleného orgánu právnické osoby pak obecně stanoví i § 155 odst. 1 NObčZ.

Statutární orgán právnické osoby může představovat i *jediná osoba*. Případy, kdy tomu tak může být, stanoví buď přímo zákon, nebo zakladatelský dokument (zakladatelské právní jednání). Ze zákona představuje jedna osoba statutární orgán např. u veřejné obchodní společnosti, kde je statutárním orgánem každý společník. Společenská smlouva může stanovit, že statutárním orgánem jsou pouze někteří společníci nebo jeden společník (viz § 85 ObchZ). Podle § 101 ObchZ statutárním orgánem komanditní společnosti jsou komplementáři. Společenská smlouva může stanovit, že statutárním orgánem jsou pouze někteří komplementáři nebo jeden společník. U společnosti s ručením omezeným je statutárním orgánem každý z jednatelů (viz § 133 ObchZ).¹⁶ Právnická osoba může mít i *kolektivní statutární orgán*, kterým je u akciové společnosti *představenstvo* (§ 191 ObchZ, § 435 ZOK), a to i když může mít jen jednoho člena, nepůjde-li nově o monistický systém vnitřní struktury akciové společnosti, v němž je statutárním orgánem její statutární ředitel (§ 456 odst. 1, § 463 odst. 1 ZOK). Kolektivním statutárním orgánem družstva je rovněž představenstvo (§ 243 ObchZ). Správní rada je kolektivním statutárním orgánem nadace nebo nadačního fondu (§ 10 odst. 1 zákona č. 227/1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech, ve znění pozdějších předpisů). Kolektivním statutárním orgánem komoditní burzy je *burzovní komora* (§ 11 odst. 1 zákona č. 229/1992 Sb., o komoditních burzách, ve znění pozdějších předpisů).

Kolektivní statutární orgán může ve smyslu trestněprávního jednání vystupovat buď jako kolektiv (např. představenstvo rozhodne hlasováním o určitém postupu akciové společnosti nebo družstva), nebo jako jeho člen (např. člen představenstva uzavře konkrétní smlouvu). U řady právnických osob *zákon nestanoví, zda její statutární orgán je kolektivní orgán nebo ho představuje jedna osoba*; jde např. o sdružení podle zákona č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů, ve znění pozdějších předpisů, dále o zájmová sdružení právnických osob podle občanského zákoníku, politické strany, registrované církve a náboženské společnosti, svazy církví a náboženských společností, církevní evidované právnické osoby, státní rozpočtové organizace, rozpočtové organizace územních

¹⁶ Tento názor však není v teorii obchodního práva jednotný. Názor, že více jednatelů tvoří jeden kolektivní statutární orgán, zastává např. ELIÁŠ, K. *Společnost s ručením omezeným*. Praha: Prospektrum, 1997, s. 161, nebo PELIKÁNOVÁ, I. *Komentář k obchodnímu zákoníku*. 2. díl. Praha: Linde, 1995, s. 328 a 329.

samosprávných celků. V těchto případech určí statutární orgán zakladatelský dokument (resp. zakladatelské právní jednání).

O *jednání člena statutárního orgánu* ve smyslu § 8 odst. 1 písm. a) TOPO jde právě tehdy, má-li právnická osoba kolektivní statutární orgán a za právnickou osobu jednat jen jeho člen.

Nový občanský zákoník již nerozlišuje mezi jednáním statutárního orgánu a jeho člena. Podle § 152 odst. 1 NOBčZ si právnická osoba tvoří orgány o jednom členu (individuální) nebo o více členech (kolektivní) a podle § 164 odst. 1 NOBčZ právnickou osobu zastupuje *člen* statutárního orgánu, nikoliv statutární orgán nebo jeho člen. Právnická osoba bude tedy vždy *zastupována členem statutárního orgánu* a nikdy nebude jednat sama přímo.

Osobou vykonávající řídicí nebo kontrolní činnost ve smyslu § 8 odst. 1 písm. b) TOPO je obecně osoba, která je v rámci právnické osoby na základě právních předpisů, zakladatelských smluv či listin, vnitřních předpisů (např. statutů, stanov, organizačních ráďů apod.) nebo jiného určení v rámci organizační struktury právnické osoby pověřena řídicími nebo kontrolními funkcemi. Proto se jí rozumí především *vrcholné orgány právnické osoby*, např. valná hromada společnosti s ručením omezeným, valná hromada akciové společnosti, členská schůze družstva, shromáždění vlastníků bytových jednotek a obdobné orgány u dalších právnických osob (např. sněm, shromáždění apod.) a jejich členové. U velkých a organizačně složitých právnických osob se však tyto vrcholné orgány zaměřují spíše na řízení právnické osoby ve strategických a obecných směrech, a proto konkrétním řízením právnické osoby či obchodním vedením obchodní společnosti¹⁷ jsou pověřovány jiné osoby, např. výkonný ředitel, manažer, vedoucí úseku nebo jiný vedoucí zaměstnanec právnické osoby.

Osobou vykonávající rozhodující vliv na řízení právnické osoby ve smyslu § 8 odst. 1 písm. c) TOPO se obecně rozumí fyzická nebo právnická osoba, která stojí mimo trestně odpovědnou právnickou osobu, tedy nevykonává v ní žádné funkce, nicméně významným způsobem ovlivňuje její činnost, takže vykonává faktický rozhodný vliv na její řízení. Z toho vyplývá, že takovou ovlivňující osobou může být buď jednotlivec (např. majoritní akcionář), nebo i kolektivní subjekt. K zásadnímu ovlivňování trestně odpovědné právnické osoby může dojít především v oblasti podnikání u obchodních společností v rámci *tzv. podnikatelských seskupení*. Osobou vykonávající rozhodující vliv na řízení je především *ovládající osoba* ve smyslu § 66a ObchZ. Podle § 66a odst. 2 ObchZ je ovládající osobou ten, kdo fakticky nebo právně vykonává přímo nebo nepřímo rozhodující vliv na řízení nebo provozování podniku jiné osoby (ovládaná osoba). Není důležité, jakým způsobem je vliv vykonáván, zda právními nástroji, nebo jen fakticky. Osobou vykonávající rozhodující vliv je jak ten, kdo jej vykonává přímo (bezprostředně), tak ten, kdo tak činí prostřednictvím jiné osoby. V § 66a odst. 3 ObchZ jsou stanoveny nevratitelné

¹⁷ *Obchodní vedení určité obchodní společnosti* (§ 81, § 97 odst. 1, § 134, § 192 odst. 1 ObchZ), které označuje řízení společnosti směřující dovnitř společnosti (jde zejména o rozhodování o provozních záležitostech, např. o zajištění výroby, obchodu, zásobování, odbytu, účetnictví, reklamy atd., a o rozhodování o podnikatelských záměrech), je třeba odlišovat od *jednání jménem obchodní společnosti* (§ 85 odst. 2, § 101 odst. 1, § 133 odst. 1, § 191 odst. 1 ObchZ) navenek ve vztahu k třetím osobám, k němuž je příslušný statutární orgán. Jenom v některých případech při realizaci rozhodnutí učiněného v rámci obchodního vedení navazuje na něj jednání jménem obchodní společnosti ve vztahu k třetím osobám.

domněnky ovládaní a v § 66a odst. 4 ObchZ pak vyvratitelná právní domněnka. Tyto domněnky jsou však relevantní pouze z hlediska soukromého práva. V oblasti trestního práva *bude vždy třeba prokazovat*, že daná osoba vykonávala při spáchání protiprávního činu rozhodující vliv na řízení právnické osoby a že jejím jednáním došlo ke spáchání některého trestného činu uvedeného v § 7 TOPO, který je třeba ve smyslu § 8 odst. 2 TOPO přičíst ovládané (ovlivněné) právnické osobě. Ovládající jednání musí tedy být prokázáno, a to např. ve formě písemného či ústního pokynu, přičemž dále musí být prokázáno, že na základě tohoto ovládajícího jednání došlo ke spáchání trestného činu, který je možno přičíst výlučně nebo také (mimo ovládající právnickou nebo fyzickou osobu) ovládané právnické osobě. Rozhodujícím vlivem na řízení lze rozumět takový stav, když o zásadních otázkách řízení fakticky nerozhoduje statutární a výkonný orgán trestně odpovědné právnické osoby, ale někdo jiný. Z pojmu „rozhodující vliv“ lze podle našeho názoru také dovozovat, že nejde o ovlivnění přijetí jednoho rozhodnutí, ale že se jedná o vliv, který má zásadní dopad na řízení, trvá po určitou, zpravidla delší dobu, a v důsledku něhož došlo ke spáchání trestného činu. U obchodní společnosti lze uvažovat o ovládnutí tehdy, pokud statutární orgán této společnosti, popřípadě další vedení obchodní společnosti ve všech zásadních otázkách obchodního vedení postupuje podle vůle jiné osoby, a nikoli z vlastní vůle osob, které jej tvoří.

V ustanovení § 66a odst. 7 ObchZ je upraven *koncern (holding)*, jímž se rozumí takový vztah osob, v kterém jsou jedna nebo více osob podrobeny jednotnému řízení (řízená osoba) jinou osobou (řídící osoba), přičemž jejich podniky včetně podniku řídící osoby jsou koncernovými podniky. Není-li prokázán opak, má se za to, že ovládající osoba a osoby jí ovládané tvoří koncern. Jednotnému řízení lze podrobit osoby i smlouvou (dále jen „ovládací smlouva“). Ovládací smlouvu lze uzavřít i ve vztazích mezi ovládající osobou a jí ovládanými osobami. Ten, kdo je řídící osobou na základě ovládací smlouvy, je vždy ovládající osobou, přičemž ustanovení § 66a odst. 3 ObchZ o nevyvratitelných domněnkách ovládaní se v tomto případě nepoužije. Právě u koncernů (holdingů) lze najít *interní organizační nebo schvalovací systémy, předpisy či dokumenty*, z nichž je možno zjistit, která osoba je právě ovládající osobou a vykonává rozhodující vliv na jinou nebo jiné obchodní korporace, a jejíž rozhodnutí, pokyn, schválení nebo souhlas je podmínkou jednání ovládané korporace v koncernu. Dále lze odkázat i na ustanovení § 66b a 66c ObchZ. Přestože se tato ustanovení týkají pouze podnikání a vztahů mezi podnikatelskými subjekty, lze je z hlediska základních přístupů a vymezení *rozhodujícího vlivu na řízení* právnické osoby obdobně použít i *v jiných oblastech činnosti či působení právnických osob*, neboť pojmy faktického a právního vlivu, vztahu ovládaní nebo jednání ve shodě lze zobecnit i na ovlivňování rozhodování v jiné právnické osobě, a to ať už na právním základě (např. uzavřením obdobné smlouvy), nebo faktickým ovlivněním řídících orgánů právnické osoby. Tento vliv může být uplatňován i zprostředkovaně, tedy prostřednictvím další osoby, která již bude zpravidla působit v rámci právnické osoby jako některý z jejích orgánů nebo jeho člen.

Rozhodující z hlediska posouzení trestní odpovědnosti právnické osoby vždy bude to, jaký byl faktický vliv takové ovládající osoby, zda skutečně dokázala prosadit tento vliv na řízení právnické osoby a zda takové jednání bylo *alespoň jednou z podmínek vzniku následku zakládajícího trestní odpovědnost právnické osoby*. Tato podmínka omezuje odpovědnost ovládané právnické osoby jen na případy, když ovládající osoba spáchá

trestný čin v rámci své ovládací činnosti a zaviněný následek tohoto trestného činu přiřítaného ovládané právnické osobě bude v příčinné souvislosti s takovým ovládacím jednáním. Právnická osoba by pak neodpovídala za jednání takové ovládací osoby, pokud by sice došlo ke spáchání ovládacího jednání, ale k určitému následku by došlo jen v důsledku jednání ovládací osoby (fyzické nebo právnické) bez podílu ovládané právnické osoby, neboť v tomto případě bude odpovídat pouze ovládací osoba [viz v ustanovení § 8 odst. 1 písm. c) TOPO dikci „... následku *zakládajícího* trestní odpovědnosti právnické osoby“ – míní se právnické osoby ovládané]; trestněprávně relevantní následek pak vznikne jednáním pouze ovládací osoby a nebude následkem zakládajícího trestní odpovědnosti ovládané právnické osoby. Lze si totiž představit případy, když ovládaná právnická osoba bude jen tzv. zástěrkou ovládací osoby a bude jejím jednáním v zásadě poškozena. V takovém případě by na podkladě uvedené podmínky, týkající se vzniku následku zakládajícího trestní odpovědnosti právnické osoby, měla být trestněprávně odpovědná jen ovládací osoba (fyzická nebo právnická), a nikoli ovládaná právnická osoba, v rámci její činnosti ve smyslu návětí ustanovení § 8 odst. 1 TOPO došlo k trestnému činu.¹⁸

Z hlediska jednání zakládajícího trestní odpovědnosti právnické osoby není důležité, zda se přiřítá právnické osobě jednání kolektivního orgánu, např. představenstva akciové společnosti, nebo jen člena takového kolektivního statutárního orgánu, anebo jednání individuálního statutárního orgánu, což vyplývá z dikce ustanovení § 8 odst. 1 písm. a) TOPO. Naproti tomu, pokud jde o případnou souběžnou trestní odpovědnost fyzických osob, platí zde obecná zásada, že jestliže rozhodlo např. představenstvo akciové společnosti jako kolektivní statutární orgán, nevylučuje to obecně individuální trestní odpovědnost jednotlivých členů takového kolektivního orgánu, kteří se podíleli na rozhodnutí, jímž byl spáchán trestný čin, tedy pachatelé mohou být *všichni členové tohoto orgánu* nebo alespoň ti, kteří hlasovali pro schválení (přijetí) takového rozhodnutí.

Trestní odpovědnost právnické osoby proto nelze dovodit především v případě, když v trestním řízení bude prokázáno, že osoba, jejíž jednání má být přiřítáno právnické osobě, nejednala jménem právnické osoby, ani v jejím zájmu a ani v rámci její činnosti. Zákon zde stanoví korektiv, který má zabránit tomu, aby byla právnická osoba povolána k trestní odpovědnosti za *excesy osob uvedených § 8 odst. 1 písm. a), b), c) nebo d) TOPO*, které nemají žádnou požadovanou souvislost s právnickou osobou. Vymezení těchto znaků je v zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob dostatečně široké tak, aby umožňovalo na jedné straně postih právnické osoby za spáchané trestné činy bez rozšiřujícího výkladu, ale na druhé straně je třeba, aby všechny tyto korektivní znaky byly vykládány spíše restriktivně, a to s přihlédnutím ke smyslu a účelu zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Lze si totiž představit případy, v rámci nichž jedná fyzická osoba spáchá protiprávní čin sice fakticky jménem právnické osoby nebo v rámci její činnosti, ale takový čin bude spáchán na úkor této právnické osoby, která bude zároveň poškozenou osobou, takže jedná fyzická osoba dokonce může odpovídat i za způsobenou škodu. V takovém případě jistě není smyslem zákona, aby byla vůči právnické osobě uplatňována trestní odpovědnost, a to přesto, že jinak

¹⁸ Blíže viz ŠÁMAL, P. – DĚDIČ, J. – GRÍVNA, T. – PŮRY, F. – ŘÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 201.

platí obecný princip, že právnická osoba odpovídá za volbu osob oprávněných jednat jejím jménem nebo za ni, jakož i osob, které působí v řídicích a kontrolních orgánech. Při posuzování excesů jednajících osob je třeba uplatnit pravidlo, že *pokud byl čin v zásadě spáchán proti zájmům právnické osoby nebo na její úkor, nelze dovodit trestní odpovědnost takto poškozené právnické osoby* a bude uplatněna pouze trestní odpovědnost jednající fyzické osoby.¹⁹

Trestní odpovědnost právnické osoby však nebude možné dovodit ani v případě, jestliže by se jí mělo přičítat jednání zaměstnance a nebyly-li splněny podmínky ustanovení § 8 odst. 2 písm. b) TOPO, tedy kdyby zaměstnanec nejednal na podkladě rozhodnutí, schválení nebo pokynu orgánů právnické osoby nebo osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) až c) TOPO, ale na základě svého vlastního, tímto způsobem neovlivněného rozhodnutí, pokud však nebylo spáchání trestného činu zároveň důsledkem toho, že orgány právnické osoby nebo osoby uvedené v § 8 odst. 1 písm. a) až c) TOPO neprovedly taková opatření, která měly provést podle jiného právního předpisu nebo která po nich lze spravedlivě požadovat, zejména neprovedly povinnou nebo potřebnou kontrolu nad činností zaměstnanců nebo jiných osob, jimž jsou nadřizeny, anebo neučinily nezbytná opatření k zamezení nebo odvrácení následků spáchaného trestného činu. Povinnost učinit taková opatření ukládají právnickým osobám různé právní předpisy; jde zejména o právní předpisy, které upravují *bezpečnost a ochranu zdraví při práci, hygienickou a protiepidemickou péči, ochranu životního prostředí, památkovou péči, požární ochranu*, ale i předpisy v oblasti *legalizace výnosů z trestné činnosti* atd. Zmíněná opatření však mohou vyplývat i z *obecných preventivních, vyhledávacích a reaktivních povinností*, což vychází z použitého pojmu „opatření, která po nich lze spravedlivě požadovat“, jestliže opomenutí některého takového opatření ze strany uvedených orgánů a osob bylo v *příčinné souvislosti s protiprávním činem zaměstnance*. V případě, kdyby trestný čin spáchaný zaměstnancem nebyl v příčinné souvislosti s opomenutím povinnosti orgánů právnické osoby nebo osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) až c) TOPO provést opatření, která měly učinit podle jiného právního předpisu nebo která po nich lze spravedlivě požadovat, nebylo by možné ho přičíst dané právnické osobě, protože by tak chyběl jeden ze zákonných předpokladů její trestní odpovědnosti, a za spáchaný trestný čin by odpovídal pouze zaměstnanec jako fyzická osoba. Je tedy možno uzavřít, že z ustanovení § 8 odst. 2 písm. b) TOPO vyplývá, že *právnická osoba se může vyvinít z trestní odpovědnosti* za trestný čin spáchaný jejím zaměstnancem, jestliže bude v rámci trestního řízení prokázáno, že tato právnická osoba, resp. její orgány provedly taková opatření, která jí ukládají právní předpisy nebo která lze od ní spravedlivě požadovat.²⁰

Na základě tohoto jen stručného výkladu lze uzavřít, že trestní odpovědnost právnické osoby je sice závislá na protiprávním jednání některé osoby (individuální i kolektivní povahy) uvedené v § 8 odst. 1 písm. a) až d) TOPO, a to dokonce do té míry, že je jí přičítáno i úmyslné nebo nedbalostní zavinění takové osoby, jejíž jednání je rozhodné z hlediska spáchaní trestného činu právnickou osobou, ale na druhé straně je třeba případnou

¹⁹ Shodně ŠÁMAL, P. – DĚDIČ, J. – GRÍVNA, T. – PŮRY, F. – ŘÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 190 a 191.

²⁰ Blíže viz ŠÁMAL, P. – DĚDIČ, J. – GRÍVNA, T. – PŮRY, F. – ŘÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 208.

trestní odpovědnost právnické osoby a jednatel fyzické osoby ve smyslu § 9 odst. 3 TOPO *posuzovat samostatně*. Přičítání zavinění jednatel fyzické osoby právnické osobě vychází z pojetí přičitatelnosti, v rámci kterého se *od jednání osoby uvedené v § 8 odst. 1 písm. a) až d) TOPO odvozuje naplnění všech znaků některého trestného činu* vyjmenovaného v § 7 TOPO právnickou osobou.²¹ Jedná-li tedy taková osoba úmyslně, bude úmyslné zavinění ve smyslu § 15 TrZ přičítáno i právnické osobě. Tak tomu bude zásadně i v případech, v němž se právnické osobě přičte jednání zaměstnance podle § 8 odst. 1 písm. d) TOPO, který bude např. jednat úmyslně, a proto se toto jednání z hlediska zavinění konkrétního trestného činu, např. podplacení podle § 332 TrZ, přičte právnické osobě na základě ustanovení § 8 odst. 2 písm. b) TOPO, a to *bez ohledu na skutečnost*, zda orgány právnické osoby nebo osoby uvedené v § 8 odst. 1 písm. a) až c) TOPO úmyslně anebo jen z nedbalosti neprovedly taková opatření, která měly provést podle jiného právního předpisu nebo která po nich lze spravedlivě požadovat, zejména neprovedly povinnou nebo potřebnou kontrolu nad činností zaměstnanců nebo jiných osob, jimž jsou nadřizeny, anebo neučinily nezbytná opatření k zamezení nebo odvrácení následků spáchaného trestného činu. Zmíněný závěr je důsledkem skutečnosti, že *zavinění ve vztahu ke skutkové podstatě* spáchaného trestného činu je třeba *posuzovat vždy podle jednání fyzické osoby uvedené v § 8 odst. 1 TOPO* a *nevztahuje se k posuzování podmínek přičitatelnosti podle § 8 odst. 2 TOPO*. Korekci tohoto přístupu lze docílit především při rozhodování o druhu a výměře trestu nebo ochranného opatření (§ 14 a násl. TOPO), anebo v případech, kdy *nedbalost z hlediska prováděných opatření orgánů* právnické osoby nebo osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) až c) TOPO ve spojení s ostatními okolnostmi případu nebude při použití *subsidiarity trestní represe* ve smyslu § 12 odst. 2 TrZ odpovídat z hlediska dolní hranice trestnosti ani nejlehčím běžně se vyskytujícím trestným činům dané skutkové podstaty trestného činu, a to s ohledem na *společenskou škodlivost* případu ve spojení s principem *ultima ratio*. V takovém případě pak vůči právnické osobě nebude vyvozována trestní odpovědnost, což nevylučuje uplatnění odpovědnosti správněprávní či jiné (viz dovětek ustanovení § 12 odst. 2 TrZ). Případné ryzí *excesy zaměstnanců* je třeba řešit v návaznosti na návštěj ustanovení § 8 odst. 1 TOPO, pokud se v něm uvádí, že „trestným činem spáchaným právnickou osobou je protiprávní čin spáchaný jejím jménem nebo v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti ...“, jak již bylo uvedeno shora.²²

Situace navíc může být komplikována tím, že *každá z osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) až d) TOPO může spáchat protiprávní čin samostatně*, ale mohou také *jednat společně nebo ve vzájemné návaznosti*, a to současně nebo postupně. V praxi to bude

²¹ Obecně k tomu ŠÁMAL, P. – DĚDIČ, J. – GRÍVNA, T. – PŮRY, F. – ŘÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 169; shodně FOREJT, P. – HABARTA, P. – TREŠLOVÁ, L. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem*. Praha: Linde, 2012, s. 68. Viz též FENYK, J. – SMEJKAL, L. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 30; ze zahraničních prací pak ESER, A. – HEINE, G. – HUBER, B. (eds.) *Criminal Responsibility of Legal and Collective Entities*. Freiburg i. B.: Max-Planck-Institut für Ausländisches und Internationaler Strafrecht, 1999, s. 368 a 369; HEINE, G. *Unternehmen, Strafrecht und Europäische Entwicklung*. *Österreichische Juristen-Zeitung*, 2000, č. 23–24, s. 871.

²² Viz ŠÁMAL, P. – DĚDIČ, J. – GRÍVNA, T. – PŮRY, F. – ŘÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 156 a 157.

přicházet v úvahu zejména tehdy, když každá z uvedených osob vykoná určité jednání a tato jednání, ať už současně nebo postupně provedená, až ve svém souhrnu vytvoří trestněprávně relevantní skutek, který naplní znaky protiprávního činu spáchaného jménem právnické osoby nebo v jejím zájmu anebo v rámci její činnosti (např. několik členů statutárního orgánu – představenstva akciové společnosti uloží svým rozhodnutím povinnost uzavřít určitou smlouvu nebo provést určitou operaci, kterou pak realizuje určený ředitel a několik zaměstnanců akciové společnosti).²³ V takovém případě je z hlediska zavinění právnické osoby rozhodující *forma (druh či stupeň) zavinění té fyzické osoby, jejímž jednáním byly rozhodujícím způsobem v konečném důsledku naplněny znaky spáchaného trestného činu*, byť se na činu podílely různým způsobem a při různých formách zavinění či dokonce bez zavinění i další osoby. Rozhodující tak bude např. jednání statutárního orgánu obchodní společnosti (a to i kolektivního), který úmyslně uloží svým rozhodnutím povinnost uzavřít určitou smlouvu nebo provést určitou operaci, která naplňuje znaky úmyslného trestného činu, byť vlastní realizaci tohoto rozhodnutí s různým stupněm znalosti konkrétních okolností provedou zaměstnanci obchodní společnosti. Tato *vzájemná součinnost* má proto význam pro úvahy o spáchání trestného činu právnickou osobou, tedy z hlediska jeho přičitatelnosti této právnické osobě, ale není rozhodná z hlediska vyvození trestní odpovědnosti jednotlivých fyzických osob, neboť ta se dovozuje z konkrétního jednání a zavinění takové fyzické osoby.

V neposlední řadě je třeba zdůraznit, že trestní odpovědnost právnické osoby ze shora uvedených důvodů *neznamená rezignaci na trestní odpovědnost těch fyzických osob*, které přivodily trestní odpovědnost právnické osoby nebo samy spáchaly trestný čin v rámci činnosti právnické osoby, přičemž některé fyzické osoby, u nichž přichází v úvahu jejich trestní odpovědnost, mohou být dokonce jejími spolupachateli, popřípadě účastníky apod. (viz § 9 TOPO). Podle § 9 odst. 3 TOPO vztah trestní odpovědnosti právnické osoby k trestní odpovědnosti fyzické osoby je vymezen jako *souběžný, samostatný a nezávislý odpovědnostní vztah*, což zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim vyjádřil slovy, že „trestní odpovědnosti právnické osoby není dotčena trestní odpovědnost fyzických osob uvedených v § 8 odst. 1“ a naopak. Toto řešení vychází z uplatněného modelu pravé trestní odpovědnosti právnické osoby (obdobně je tomu např. v Rakousku nebo v Nizozemí). Český zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim nevychází z akcesority trestní odpovědnosti právnické osoby, a proto ji neváže na trestní odpovědnost konkrétní fyzické osoby, jejíž jednání je přičítáno právnické osobě (jako je tomu např. v Polsku – viz čl. 3 polského zákona o odpovědnosti kolektivních subjektů). Podmínkou však na druhé straně není, že by nebylo možno postihnout pachatele–fyzickou osobu za spáchaný trestný čin (což se vyžaduje obecně např. ve Švýcarsku, ovšem s výjimkou trestných činů uvedených v čl. 102 odst. 2 švýcarského trestního zákoníku, kde je za stanovených podmínek připuštěna souběžná nezávislá odpovědnost).

Právnická osoba tedy *trestně odpovídá jako zcela samostatný subjekt* za podmínek stanovených v § 8 TOPO. V případě trestní odpovědnosti jak právnické osoby, tak i některé z fyzických osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) až c) TOPO, jejíž jednání zakládá

²³ Viz ŠÁMAL, P. – DĚDIČ, J. – GRÍVNA, T. – PŮRY, F. – ŘÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 172.

trestní odpovědnost právnické osoby, se uplatní samostatná souběžná trestní odpovědnost obou těchto subjektů, protože každý z nich odpovídá za celý způsobený následek. V takovém případě *nejde o spolupachatelství* ve smyslu § 9 odst. 3 věty druhé TOPO s ohledem na povahu přičitatelnosti vymezené v § 8 odst. 2 TOPO, protože zde nejde o společné jednání ve smyslu § 9 odst. 3 věty druhé TOPO (viz též obdobně § 23 TrZ), neboť právě jednání některé z osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) až c) TOPO se za podmínky § 8 odst. 2 TOPO přímo přičítá trestně odpovědné právnické osobě.²⁴

ZÁVĚREM

Závěrem lze shrnout, že ve shora uvedených třech oblastech působení kolektivních orgánů jsme se pokusili vymezit, za jakých podmínek přichází v úvahu trestní odpovědnost za rozhodnutí přijatá (schválená) takovými orgány. Normy trestního práva hmotného ve spojení s příslušnými mimotrestními právními normami *umožňují vyvodit trestní odpovědnost konkrétních fyzických osob nebo právnických osob za trestné činy*, k jejichž spáchání došlo *na podkladě rozhodnutí učiněných kolektivními orgány* obchodních společností, družstev, územní či zájmové samosprávy apod. Přitom nejde o žádnou kolektivní odpovědnost všech členů takových orgánů, ale vždy se musí individuálně zkoumat, zda určitá fyzická osoba nebo právnická osoba naplnila všechny podmínky k tomu, aby mohla odpovídat za trestný čin, byť může jít o více takových osob jako spolupachatelů. Závěry zde učiněné je ovšem třeba vnímat též s vědomím, že na jedné straně nejde o žádný vyčerpávající souhrn všech možností trestního postihu, ale na druhé straně i zde je trestní odpovědnost limitovaná zásadou subsidiarity trestní represe (§ 12 odst. 2 TrZ).

Článek je otištěn na základě ocenění časopisu Právník „Nejlepší právníkový časopis ČR“ na Karlovarských právnických dnech 2013.

JUDr. František Púry

Nejvyšší soud ČR

prof. JUDr. Pavel Šámal, Ph.D.

Nejvyšší soud ČR

Právníká fakulta Univerzity Karlovy v Praze

²⁴ Blíže k tomu viz ŠÁMAL, P. – DĚDIČ, J. – GRIVNA, T. – PÚRY, F. ŘÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 235.

František Púry – Pavel Šámal

Criminal Liability in Connection with Taking Decisions by Collective Bodies

Abstract: *Since recently, even in criminal law we can encounter criminal liability of specific people in connection with making decisions of collective bodies consisting of two or more natural persons who are members of such body, and participate directly in adoption of a particular decision. After the introductory theoretical approach, the authors deal, in the context of particular jurisdiction, mainly with criminal liability of natural persons for consequences of decision adopted by a collective body in association with taking decisions of collective bodies of trade companies and cooperatives, or collective bodies of territorial self-governing units, both in terms of objective and subjective aspect of a considered criminal act, and also with criminal liability of legal entities as perpetrators of criminal act for acting of natural persons attributable to them pursuant to Act No. 418/2011 Coll., on Criminal Liability of Legal Entities and Legal Proceedings against them. In consideration of all the aforementioned they emphasize that the introduction of liability of legal entities the criminal law does not know the so-called collective liability of more natural persons for a criminal act in that meaning that the perpetrator of it would be all these natural persons acting within a legal entity or a certain circle of these persons, without being investigated whether each of these natural persons has individually fulfilled all the aspects of a particular criminal act, and whether they did so culpably. A legal entity bears criminal liability as an independent subject of law, not as a summary of all or certain natural persons acting in it. Criminal liability of legal entity then does not mean resignation to criminal liability of those natural persons who caused criminal liability of legal entity, or those who committed a crime within an activity of a legal entity, or those who even committed a crime as its accomplice or participants.*

Key words: *criminal liability of natural persons, criminal liability of legal entities, collective body, acting of natural persons, attributability of natural persons' acting to legal entity, subsidiarity of criminal repression*